

BEČKI SPISI O KASTAVSKOM STATUTU

God. 1851. u uvodu svom izdanju »Zakona grada Zagreba od god. 1242. do 1429.« podsjeća I. Kukuljević na značenje zakona i drugih hrvatskih gradova, na statut Poljički, Lastovski, Kastavski, Trsatski, Novljanski i Senjski.¹ Pažnji, koja se dvadesetak godina kasnije počela poklanjati Kastavskom statutu, pripomogao je rukopis ovog znatnog spomenika, koji je g. 1845. našao marljivi sabirač umjetničkih i starinskih predmeta te pisanih spomenika graničarski oficir Mijat Sabljar (1790—1865)² kod baruna Simuna Vranjicanji (Vranyczány) - Dobrilovića, tadanjeg i posljednjeg feudalnoga gospodara Kastavske gospoštije. To je bio prijepis »Iz starih knjižnica zakona, ki se nahajaju v armariće va zide na lože komunskoj«, pisan starim pravopisom; izradio ga je g. 1759. »kanciler sve ove kapitanija« Ivan Krstitelj (Gianbatista) Tomičić, ali ga nije priveo kraju. Kasnije je dodano koješta, što se smatralo da spada statutu. Tomičićev prijepis nanovo je prepisao M. Sabljar i svoj rad dao I. Kukuljeviću; pohranjen je u arhivu JAZU pod signaturom II. B. 137.³

Tek potkraj 19. stoljeća nešto novoga gradiva pridonijeli su bečki spisi o Kastavskom statutu, kojima je namijenjeno ovo nekoliko redaka. Oni, doista, ne mijenjaju bitnu sliku Kastav-grada, burne prošlosti »kastavske gospoštije«, zajednice Kastva, Veprinca i Mošćenica, a ni Kastavskog stā-

¹ Arkiv za povjestnicu jugoslavensku 1,186. »Statut grada Zagreba od god. 1609. i reformu njegovu od god. 1618.« izdao je Vjekoslav Klaić u Zagrebu 1912.

² V. Jagić, Mijo Sabljar (Nekrolog). Pozor IV (1865) br. 34, 35, 37; V (1865) br. 40. O tome P. Skok, Jagić u Hrvatskoj. Rad JAZU 278, 58—59. Znameniti i zaslužni Hrvati 234. U Stanojevićevoj Narodnoj enciklopediji srpsko-hrvatsko-slovenačkoj 3, 1 piše »Sabljak«.

³ I. Strohal, Statuti primorskih gradova i općina. Bibliografski nacrt. Zagreb (JAZU) 1911, 104.

tuta, u koji su upisana stara prava, dužnosti i druge raznovrsne ustanove, kako ih je ocrtala naučna literatura do njihove pojave. Ali ima u njima pojedinosti, koje mogu potvrditi, upotpuniti ili ispraviti koješta, što je već rečene, primjerice koji navod u Akademijinu rječniku.

Pod naslovom *Kastavski Ustav (1400—1661)* prvi je put objavio ovaj spomenik mladi pravnik na zagrebačkom i gradačkom sveučilištu Matko Laginja g. 1873/74. u pravničko-upravnom mjesečniku *Pravo* što ga je g. 1873—1883. izdavao u Zadru Antun Šimonić. Izdao ga je onim pravopisom koji tada bijaše u književnoj uporabi, a nije zadržao stari Tomičićev, kakav je i u prijepisu kod Sabljara. U kratkom uvodu ima vrijednih napomena, a podnu matice objašnjeno je mnogo poznatih riječi i izraza. Kako je Laginja rodom iz kraja odakle je i statut (Klana, kastavska općina), njegovo je tumačenje spomenika, pisanog kastavskim narječjem, lijep prilog za upoznavanje i spomenika i govora njegove sredine, koje ni do dana današnjega nije izgubilo svoje značenje. Uz statut objelodanjene su i Laginjine »Primjetbe na Kastavski ustav« i »Kratka ocjena Kastavskog ustava«. U »Primjetbama« na početku kaže: »Iza poduzeća istraživanja došao sam do toga uvjerenja, da ovo, što mi imamo pod imenom »Kastavski statut«, nije potpuno, ni jedinstveno; nego je prepis manjkav, a tekst naš imao bi se raspasti na tri, pače četiri dijela, od kojih bismo samo za posljednji mogli reći, te je sav napisan«.

Laginja smatra, da je statut sastavljen g. 1400., kako je zabilježeno u njemu samome; razlozi, koje iznosi u korist svoje tvrdnje, nisu bez značenja. Zna da neki, jamačno Kukuljević, drže da je napisan nešto kasnije; prvotno bi bio, po Laginji pisan hrvatski, i to glagoljicom.

U »Kratkoj ocjeni Kastavskog ustava« razmatra Laginja statut uglavnom s pravničkoga gledišta; iznosi njegove ustanove o nasljedstvu i obitelji, o odnosima između služinčadi i gospodara, o ugovorima, advokaturi i redarstvenim ustanovama, dalje o upravi i sudstvu u Kastavskoj gospoštiji (Kastav, Veprinac, Mošćenice), konačno o rokovima, roti i kaznenim ustanovama.⁴

Historijsku građu o Kastavskom statutu upotrijebio je Laginja u knjižici »Kastav, grad i općina« (Trst 1889), pisanoj pučkim slogom, ali s obiljem građe i naučne vrijednosti; zanosi se za svoj rodni kraj i njegovu prošlost, a rado bi utro put njegovoj sretnijoj budućnosti.

Laginjine studije spomenute su ovdje uglavnom zbog toga, što su do nedavna ostale nepoznate naučnim krugovima, koji su se bavili njegovim predmetom⁵ i što se u nekoliko navrata njegove napomene mogu skladno povezati s podacima bečkih spisa.

God. 1880., kada je u Zagreb 9. studenoga zadesila golema nesreća, potres, kastavski i veprinački zakon proučavao je u Zagrebu ruski historik slavenskoga prava, profesor u Kijevu M. Vladimirskij-Budanov i o tome objelodanio članak »Неизданные законы югозападныхъ Славянъ. Законникъ города Каствы и законъ общины Вепрынской« (Журналъ Мини-

⁴ *Pravo* I (1873—74) 295—302 i 334—340.

⁵ Spominje ih A. Sepić u svojoj lijepoj iscrpnoj raspravi »Jezik hrvatskih općinskih statuta istarskih i primorskih«, Rad JAZU 295 1953/10—15.

стерства народнаго просвѣщенія. Часть ССХІІІ, 124/138. год. 1881)⁶ О Академијном рукопису каже: »Что касается законника города Каствы то онъ хранится въ томъ же архиве въ двухъ спискахъ ХVІІІ в. (заключенныхъ въ одну рукопись).« Niје objelodanio sav Kastavski statut nego gl. 1—58, 66—71, a to je popratio obilatim primjedbama i razjašnjenjima, pri čemu mu je pomagao Fr. Miklošič. Vrlo poučno, sa širokoga gledišta raspravlja o kodifikaciji narodnih običaja u pisane pravne norme, o sastavu statuta; ističe razlike između prava slavenskoga, romanskoga i germanskoga, spominje kako je u Kastvu i Veprincu bio uređen javan, upravan i sudben život. Ne upušta se u nagoviještanja kada je bio napisan Kastavski statut, ostaje kod godine 1400., ali je uvjeren da je veprinački statut, i ako napisan na početku XVI. v., po svojoj sadržini stariji od kastavskoga.⁷

U zbirci *Statuta lingua croatica conscripta. Hrvatski pisani zakoni* (Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium IV. Zagreb 1890.) izdao je Rački Kastavski i Veprinački statut i popratio ih bitnim napomenama (str. LXXI—LXXVIII.; tekst statuta str. 179—216). Ni ovdje nije izdan u cjelini onaj rukopis, u kome je sačuvan Kastavski statut, već onaj dio koji je po svoj prilici prvotno pisan Tomičićevom rukom. Nema presude vlade u Gracu g. 1661. kojom je riješena teška i zapletena parnica između ondašnjih lenskih gospodara Kastavske gospoštije, riječkih isusovaca i grada Kastva, a ni razvoda na Rječini od 15. srpnja 1779. Presuda je stegnula prava Kastavaca prema isusovcima i djelomično unijela izmjene u prvotni statut.

Radi popunjenja i razjašnjenja hrvatskog teksta Rački navodi pod crtom pojedine izraze iz talijanskoga prijevoda Kastavskog statuta. Taj prijevod bio je prepisan g. 1706. i prijepis pohranjen u Gracu, gdje je 24. srpnja 1706. bio uspoređen s maticom XVI vijeka. Nijesu sačuvani ni prvobitni prijevod ni ovaj gradački prijepis; sačuvan je samo prijepis talijanski pisanoga Kastavskog statuta g. 1862., koji je Račkome poslala kastavska općina g. 1890. a pohranjen je u arhivu Jugoslavenske akademije pod signaturom IV. a. 146.⁸

Potaknut od talijanskog teksta Rački u »kapitulu« 48. (str. 191) ne štampa »gospoda od Beča«, kako stoji u hrvatskom tekstu, nego, smatrajući to grješkom, mijenja prema talijanskom prijepisu — »i signori de

⁶ Ovaj je svezak kadšto krivo označen kao 113. mjesto 114.

⁷ Pitanja uspoređivanja starih hrvatskih pravnih spomenika s Ruskom Pravdom, sačuvanom u jednom rukopisu s kraja 15. st. dotaknuo se M. Jasinski u članku »Iz istorije Kastavskog statuta« u Zborniku znanstvenih razprav Juridičkog fakulteta u Ljubljani VI letnik 1927—28. Ljubljana 1928., str. 56. i 58. Prije toga u istom Zborniku III (1923/24) str. 119—137. objelodanio je članak »Kada i na koji način je bio sastavljen Kastavski statut?« Na pažnju M. F. Vladimirovič-Budanova za ovaj ruski spomenik podsjetio je K. Kadlec u članku »Nové názory o Ruské Pravdě«. Šborník věd právních a státních. XIV (1914) pos. ot. 16—19.

⁸ I. Strohal, Statuti 107.

Valse« — u »gospoda od Valse«⁹. U vezi s time stoji pitanje, kada je napisan prvotni statut. Njegov natpis kod Račkoga glasi: »Zakoni grada Kastva po rojstvu Isukrstovu let gospodnjih 1490«. Godini 1400. opiru se, napominje Rački, kapituli 33, 35, a naročito 48, »po kojima je tada Kastav priznavao za svoga gospodara Fridrika, austrijskoga nadvojvodu i cesara rimskoga. Godine 1400. vlastelinom Kastva bijaše još porodica od Wallsee; a u kap. 48. veli se »o gospodi od Valse«: »kih jesmo vlastito služili«, govori se dakle o njima kano o bivšoj »gospodi« Kastva »dobroga spomenutja«, lat. *bonae memorie*. Statut, kakav je sada, nije dakle mogao sastavljen biti dok je Kastav bio pod Walseovcima ... Ako su »stare knjige zakona« pisane latinicom, lasno se dogodilo da je prepisivač Tomičić mj. 1490 ispisao 1400, tj. treću brojku 9 uzeo za 0.¹⁰

To je naslućivanje, ali ne pouzdan dokaz. Da je Rački poznao Laginjine »Primjetbe« jamačno ne bi bio pustio iz vida činjenicu da je Tomičić godinu 1400. tri puta upisao »držec je tako više nego stalnom« kako ističe Laginja.¹¹ U Bečkim spisima nalazi se jedino napisana godina 1400. M. Jasinski u svojoj raspravi »Iz istorije Kastavskog statuta« smatra da se prvi dio glavnog teksta toga statuta, »koji sastavlja njegovu stariju i osnovnu jezgru« odnosi na 1400. godinu.¹² Sepić slijedi Račkoga kada kaže: »Kastavski statut nastao je god. 1490., kada su, po izumrcu loze Devinskih knezova, kastavskom gospoštijom zagospodarili plemići Walsee«.¹³ I E. Hercigonja, *Sredovjekovna književnost*. (Povijest hrvatske književnosti 2) str. 404. ima samo godinu 1490. Ali kao što u hrvatskom tekstu stoji u kap. 48. »gospoda od Beča«, tako u talijanskom među bečkim spisima dolazi »Sig. di Vienna«, a u njemačkom »Herrn von Wien«.

Rački je statut naštopao novijim pravopisom, podijelio ga, prema sadržaju, u tri dijela, u predgovoru pouzdano ocrtao sredovječnu sredinu, u kojoj se odvijao kastavski život.

Obilje dragocjena gradiva za grad Rijeku i njegovu okolicu sadrži djelo riječkoga građanina Ivana (Giovanni) Koblera »*Memorie per la storia della Liburnica città di Fiume*«. Rođen u Rijeci 22. kolovoza 1811., sin trgovca Marka Koblera podrijetlom iz Koruške, koji je 1801. stekao riječko građansko pravo, pohađao je mladi Kobler 1829—1832. u Zagrebu dvogodišnji tečaj filozofije i prava. Isprva činovnik u Rijeci, zatim sudac u Zagrebu, upotrijebio je posljednjih dvadeset godina svoga života, provede-

⁹ O gospodi Walsee, gospodarima Kastavske kapetanije u 15. st.: Max Dobliger, *Die Herren von Walsee. Ein Beitrag zur österreichischen Adelsgeschichte*. Archiv für österreichische Geschichte, 95. Band, II. Hälfte (Beč 1906), a o njihovim predšastnicima: R. Pichler, *Il castello di Duino*. Trieste 1882.

¹⁰ *Monumenta historico-juridica* IV, LXXV—LXXVI i 181.

¹¹ *Pravo I* (1874) 248.

¹² O. c. 54.

¹³ O. c. 11. Dane Gruber u svojoj povijesti Istre (Povijest Istre. Napisao Dane Gruber, i Narodni preporod u Istri. Napisao Vjekoslav Spinčić. »Braća Hrvatskog Zmaja«. Sveska XXXVI, Zagreb 1924.), str. 213. piše: »Grad Kastav upravljao se po svom starom statutu od g. 1444., napisanu Hrvatskim jezikom, koji je g. 1629. promijenjen bio na talijanskom jeziku od Jurja Barba i Petra Corradina«. Podloge za tu tvrdnju ne navodi.

nih kao umirovljenik u Rijeci (1871—1893), izučavanju prošlosti svoga rodnoga grada. Djelo nije priveo kraju. Pod spomenutim naslovom izdala ga je god. 1896. riječka gradska općina, kojoj je Kobler ostavio svoju rukopisnu građu. Ozbiljan i savjestan radnik, marljiv sabirač povijesne građe, do koje je dolazio na svojim putovanjima, prikladno ju je upotrijebio u svoje svrhe.

»Memorie« su podijeljene u pet dijelova; u svima ima gradiva o Kastvu, najviše u trećem dijelu prve knjige (str. 258—277). Za njegovu povijest rabi ne samo statut nego i druge rukopise i isprave, koje se tiču Kastva i kastavske gospoštije. Dvanaesto poglavlje — »Il domino di Castua con Veprinaz e Moschenizze« — dalo je povoda da se objelodani mošćenički statut¹⁴.

U arhivu Ministarstva unutrašnjih poslova u Beču, napominje Kobler, pomoću registra »Inner-Oesterreich« str. 1025. pronalazi se svezak koji sadržava spise u vezi s molbom koju su Kastavci uputili caru Josipu I. Tu se nalaze dva primjerka statuta i službeni koncept diplome od 26. veljače 1707. u svrhu rješenja spomenute molbe. Oba primjerka, jedan njemački, drugi talijanski, sadržavaju 72 poglavlja; posljednji nosi datum 18. studenoga 1598. Njemački, izgleda, da je sačinjen za dvorskog savjetnika, referenta u toj stvari; talijanski je bio priključen molbi i ovjerovljen od kastavskoga kancelara G. Haucha. Sjetimo se da je tada neki Ivan (Giovanni) Hauch bio kanonik kaptola u Kastvu.

Talijanski primjerak, po Kobleru, ima na prvoj strani amblem carski orao sa dvije glave, iznad njih krunu, u sredini crvenobijeli grb. Slijede dokumenti: 1. Nalog cara Maksimilijana I. travnja 1493. riječkom kapetanu Gašparu Rauberu da podržava slobodu Kastva; 2. odluka nadvojvode Karla od 31. ožujka 1570. u pitanju spora između Rijeke i Kastva radi pljenidbe; 3. Poziv nadvojvode Karla iz Beča 30. rujna 1577. građu Kastvu da pošalje svog izaslanika na sabor u Ljubljanu. Kobler primjećuje da je to vrlo važan dokumenat, jer inače nije poznato da bi Kastav bio pozivan na sabor u Ljubljanu. 4. Molba kastavske općine caru Ferdinandu II. za izgradnju zdenca i vodovoda; 5. Vladarev nalog od 28. rujna 1703. o kuluku (»robotu«¹⁵) za utvrdu granica. 6. U izvatku donosi Kobler povelju cara Josipa I. od 26. veljače 1707. kojom nisu bili potvrđeni »stari statuti« već zamijenjeni odlukom od 19. prosinca 1661. pa zaključuje:

»I Castuani dunque avevano supplicato per la conferma dei loro vecchi statuti, ed invece l'Imperatore dava loro a titolo di statuti ciò che la Cesarea Reggenza di Graz aveva deciso sopra una loro lagnanza contro il Dominio« (tj. proti Isusovcima, ondašnjim lenskim gospodarima kastav-

¹⁴ N. Žic, Mošćenički statut. I program Velike gimnazije u Pazinu za školsku godinu 1911—1912. i Karel Kadlec, Mošćenički statut. Příspěvek k seznání právních řádů chorvatské obce v Istrii ve stol. XV.—XVIII. (Rozpravy České akademie. Třída I, číslo 53.) V Praze 1914.

¹⁵ Vl. Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik 1253—1254.; Akademijin rječnik 14, 71. ima prvu potvrdu za »robotu« iz Trsatskog urbara 1610., drugu iz Grobničkog 1642.; ova g. 1703. bila bi treća.

ske gospoštije) ... I Castuani avendo avanzati 20 punti di lagnanza alla Cesarea Reggenza di Graz, ne seguì una lunga pertrattazione, la quale fù conchiusa con la sentenza governiale del 19 dicembre 1661. Come 20 punti aveva la querela, così 20 punti conteneva la prefata sentenza, ... Questi venti punti della sentenza redatti in forma di *nuovo statuto*, e l'atto è contenuto nel prefato diploma dell' imperatore Giuseppe I, il quale diploma, scritto in carta pergamena e legato in velluto cremisi, si conserva nell' archivio del comune« (str. 267—276).

Ova Koblerova napomena potaknula je zanimanje prof. K. Kadleca, N. Žica i moje za spise o Kastavskom statutu. Koblerovo spominjanje jednog rukopisa god. 1635., koji da se nalazi »nell' archivio dominale di Castua«, potaknulo je N. Žica da na licu mjesta uđe u trag bilo čemu što bi upotpunilo poznato gradivo a bilo kakav mig tome davali bečki spisi. U jednoj prigodi javio je ovo: »Što je s originalom, ne zna se. Ne poznato je također kamo je dospio Tomičičev rukopis. Pokojni Martina Vlah »Tinac« iz Kastva pripovijedao je, da je vitez Thierry god. 1845. na »Crekvini« u Kastvu spalio stari statut. To je mogao biti original, ali je priličnije istini, da je to bio Tomičičev rukopis, što ga je spasio Sabljar svojim prijepisom iz te iste godine«.

Spise smo zajednički pregledali K. Kadlec, N. Žic i ja. Ja sam ih prepisao g. 1912—13¹⁶ a N. Žic, koji je u nekoliko navrata boravio u Beču pa i prvih godina Prvog svjetskog rata bio neko doba tamo na vojnoj dužnosti, prigodimice je kolacionirao moj rad. Bilo je dosta teškoća naročito kod čitanja njemačkih tekstova, ali, mislim, da smo ih uglavnom svladali. Polazeći od Koblerova opisa ustanovismo opstanak ovih spisa:

1) Confirmatio Statuti Civitatis Castuanae. Viennae 26 Februarii 1707. Čitljiv prijepis originalne diplome cara Josipa I, kojom se potvrđuje Kastavcima njihov stari statut, ukoliko se ne kosi sa presudom gradačke vlade g. 1661., za koju kaže diploma da se »priključuje u njemačkom jeziku«.

Za statut rabi ova potvrda hrvatski naziv *zakon*: »Statutum illud seu jus municipale, quod volgo Saccon appellatur«.¹⁷

2) Ovjerovljeni prijepis spomenute presude,

3) Svezak »Statuti, Leggi e Privileggi della Città e Popolo di Castua« sadržava:

a) talijanski prijevod Kastavskog statuta (73 poglavlja);

b) nalog cara Maksimilijana I. god. 1493. riječkom kapetanu Gašparu Rauberu da čuva kastavska prava;

c) odluku nadvojvode Karla od 31. ožujka 1570. o sporu jurisdikcije nad kastavskom kapetanijom među riječkim kapetanom Pavlom zadarskim i kastavskim zakupnikom Gašparom Ričanom;

¹⁶ Za JAZU radio sam tada u bečkim bibliotekama. Strohal, Statuti 4.

¹⁷ U Akademijinu rječniku 22, 22—29. nema potvrde za ovaj smisao »zakona«.

d) poziv nadvojvode Karla iz Beča od 30. rujna 1577. gradu Kastvu da pošalje zastupnika na staleški sabor u Ljubljani;

e) molba kastavske općine »Njegovu Veličanstvu u Češkoj gospodinu Ferdinandu II, nadvojvodi u Austriji i t. d.«. Zbog šteta pretrpljenih od Mlečića mole Kastavci oprost od plaćanja poreza na vino (50 maraka) i zemaljskoga poreza (50 maraka) za 12 do 15 godina te potporu za gradnju bunara u iznosu od 300 f.

f) odluku od 20. svibnja (nema godine) cara Ferdinanda II. (?), kojom oprašta Kastvu, Veprincu i Mošćenicama poreze da se oporave od pretrpljenih ratnih šteta;

g) poziv cara Ferdinanda III. dd. Grac 23. prosinca 1639. kastavskoj općini da imenuje članove povjerenstva u svrhu rješavanja spora između Kastavaca i riječkih isusovaca, koji je nastao nakon primjene strogoga statuta (urbara) god. 1635. za predašnjeg cara Ferdinanda II.;

h) presudu gradačke vlade od 19. prosinca u sporu između Kastva i isusovaca;

i) priznanje kranjskih staleža dd. Ljubljana 13. ožujka 1662. riječkim isusovcima da im od Kastva pripada na godinu 250 forinti, a od Veprinca i Mošćenica po 125 for. redovite godišnje kontribucije;

j) poziv neke carske komisije na Rijeci od 28. januara 1703. općinama Kastva, Veprinca i Mošćenica da u smislu carskih naredaba pripomognu u radnjama za obranu granice;

k) otpis cara Leopolda dd. Grac 2. kolovoza 1703. o predaji nekih predmeta između Rijeke i Kastva.

Ovjerovljenje ovih prijepisa od 13. ožujka 1706. ima vlastoručni potpis riječkoga carskog savjetnika Klaudija de Marburg, njegov pečat i pečat grada Kastva:

4) Njemački prijevod onih istih 73 poglavlja Kastavskog statuta, koji su prevedeni i na talijanski¹⁸;

5) Dvije uredovne popratnice; prvom od 26. veljače 1707. šalje se iz Beča u Graz statut s odobrenjem za kastavsku općinu, drugom od 15. studenoga 1710. prijepis odobrenja za uredovne svrhe.

Kastavski statut, bilo njegovo podrijetlo g. 1400. ili 1490, obara navod Akademijina rječnika 4,882. »od XVI vijeka«, koji on ima prema jednoj kastavskoj ispravi od 15. kolovoza 1588. Kukuljević, Acta croatica 289. Za široko značenje »pravde«, koje se susreće u rječnicima a pobilježeno je u Mažuranićevim Prinosima 1078—1081. i u Akadem. rječniku, u talijanskom tekstu bečkih spisa dolazi »giustizia« i »sentenza«, a u nje-

¹⁸ Jedan njemački prijevod statuta ljubljanskog podrijetla donosi J. Žontar kao prilog svojoj raspravi »Kastavščina in njeni statuti do konca 16. stoletja« u Zborniku znanstvenih razprav Juridičkog fakulteta u Ljubljani XXI (1946). Ovaj se prijevod može usporediti s onim među bečkim spisima kao i talijanski ovih spisa s onim JAZU, kojim se poslužio Rački.

mačkom »Zurspruch« i »Urteil«. »Satnik« u kap. 18, 20. i 26. koji je, prema Akad. rječ., 14,698., s vremenom u upravi zemlje postao činovnik u različitim zvanjima, a po Žontaru o. c. 164. po svoj prilici prvotno županov pomoćnik u vojnim i sudbenim poslovima, u tal. i njem. se tekstovima spominje samo kao »Satnico«. Za kaznu i globu »zarok« tal. ima »la pena chiamata il zarocho«, njem. »sambt dem Zarok«; kap. 17. i 18.

Od tri statuta, koje je imao Kastav, samo je prvi g. 1400. ili 1490. statut u pravom smislu, plod narodnog zakonodavstva; drugi, urbar g. 1635, nametnut je Kastavcima na silu od vlasti; treći, presuda državnog suda g. 1661, slabo se slaže sa statutarnim pravima grada Kastva. Podudaranja i razilaženja između njih nisu bez značenja.

Zusammenfassung

WIENER DOKUMENTE ZUM STATUT VON KASTAV

Kastav, ein Städtchen nordöstlich von Opatija, im Mittelalter Hauptort einer Feudalherrschaft, zu der auch Mošćenice und Veprinac gehörten, erlangte mit fortschreitender Entwicklung eine Munizipalverfassung, die manche Züge völliger Unabhängigkeit an sich trägt. Sein aus dem 15. Jh. stammender Statut wurde jedenfalls in kroatischer Sprache verfasst und mit glagolitischen Schriftzeichen geschrieben. Erhalten ist er in einer Abschrift v. J. 1759 in der damals üblichen lateinischen Orthographie.

Der Statut mit den hinzugekommenen Nachträgen wurde zuerst i. J. 1873/74 in der in Zadar erscheinenden Zeitschrift »Pravo« von dem damaligen jungen Juristen, späteren Reichsratabgeordneten und kroatischen Banus Matko Laginja herausgegeben und mit wertvollen Anmerkungen versehen. Nachher vom russischen Rechtsgelehrten Vladimirskij-Budanov untersucht, wurde er samt dem Statut von Veprinac in der Sammlung »Statuta lingua croatica conscripta« (Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium IV. — 1890) von Fr. Rački herausgegeben. Der Herausgeber benützte auch eine italienische Fassung des Denkmals v. J. 1862 Laginjas Leistung blieb Vladimirskij-Budanov und Rački unbekannt.

Hinweise auf bisher unbekanntes Material, auf eine Anzahl von Akten in dem Konvolut »Inner-Oesterreich« im Archiv des Ministeriums des Inneren in Wien betreffend das bedeutsame Denkmal brachte das Werk des gewissenhaften Erforschers der Geschichte von Rijeka Giovanni Kobler »Memorie per la storia della Liburnica città di Fiume« (1896). Sie kamen zugute den Herausgebern des Statuts von Mošćenice N. Žic und K. Kadlec sowie der damaligen (1911—1913) Aufmerksamkeit für die kroatischen Bestände in den Wiener Archiven und Bibliotheken.

Nebst einer italienischen und einer deutschen Übersetzung des Statuts enthalten die Wiener Akten Bestätigungen, Erlasse, Anordnungen, Auslegungen u. dgl. aus der Zeit von 1661 bis 1707. Daraus und aus anderen Quellen erfährt man, dass Kastav tatsächlich drei Statuten gehabt hat; den ersten aus dem Jahre 1400, den zweiten von 1635 und den dritten von 1661. Statut im wahren Sinne des Wortes, Bezeichnung für Partikularrechte, ist nur der erste. Entstanden vermutlich i. J. 1400 — nach Rački 1490 — widerlegt er die Behauptung vom Auftreten Kastavs erst im 16. Jahrhundert.